

Lagărele de concentrare

Gerhard Baumgartner

Munca forțată | Lagărul „țigănesc” de la Lackenbach | Ghetou-ul de la Lodz și lagărul de exterminare de la Chelmo | Lagărele de concentrare la Auschwitz- Birkenau | Persecuții în teritoriile ocupate de Germania

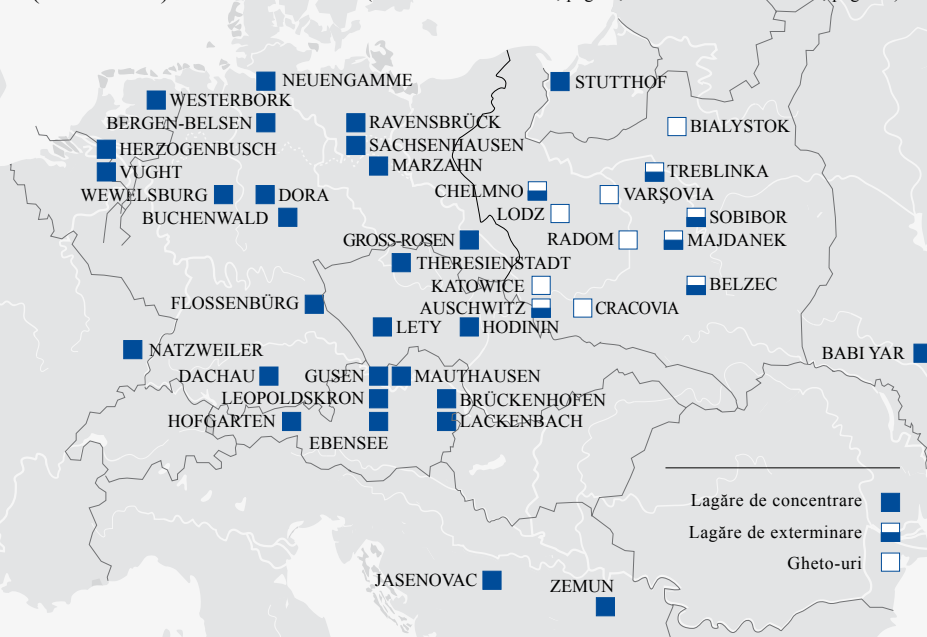
➤ După o perioadă relativ scurtă de măsuri discriminatorii din ce în ce mai dure, romii locuind în Reich-ul german, în teritoriile ocupate de Germania și în alte țări supuse jurisdicției de la Berlin au fost, începând din 1938, deportați, privați de libertate și asasinați. În 1945, aproximativ un rom din patru – dintre cei care locuiau în Europa înainte de război – a fost victima persecuțiilor naziste.

NUMĂRUL VICTIMELOR

Problema numărului romilor - victime ale holocaustului continuă să creeze controverse între istorici și activiștii acestei minorități. Estimările anterioare, de 500.000 de romi erau, cu siguranță, exagerate și, până astăzi, nu au fost confirmate de cercetările științifice. Documente istorice actualizate au fost aduse la lumină și ele vorbesc despre 50.000 de victime capturate în Reich-ul german și în teritoriile ocupate de Germania. Se mai poate aprecia că au mai fost 50.000 de victime căzute în țările conduse de guvernanți fasciști sateliți ai Reich-ului. O bună parte din sursele și arhivele disponibile fiind incompletă și neconcludentă, se estimează la minimum 250.000 numărul total al romilor - victime ale nazismului.

LAGĂRE DE CONCENTRARE, LAGĂRE DE EXTERMINARE, GHETO-URI (1936-1945)

Ilustr.1 (extras din Vossen 1983, pag.87; Cerenkov-Lederich 2004, pag.161)



INTRODUCERE

Persecuția feroce a romilor de către naziștii germani - și alți fasciști - își are rădăcinile în trei caracteristici ale curentelor filosofice, ale diferitelor politici ideologice și ale politicilor europene din prima jumătate a secolului al XX-lea. Sentimentul „antițigănesc” tradițional – un amestec complex de prejudecăți sociale, precum ideea că „țigani” transmit boli periculoase și au tendința de a fura copii de oriunde – este larg răspândit în toată Europa.

La începutul secolului al XX-lea, el se combină cu un rasism fanatic, bazat pe ideea că „atitudinea socială” este o trăsătură ereditară care afectează unele grupuri de populație. A treia caracteristică esențială a mecanismelor de persecuție – introdusă de naziștii germani după venirea lor la putere în 1933 - se referă la sistemul despre care s-a convenit să se numească „lupta preventivă contra criminalității”, care permite autorităților să aresteze și să bage la închisoare orice persoană considerată „potențial periculoasă”

pentru societate, chiar dacă ea nu a comis nicio crimă sau delict.

Climatul economic defavorabil, din perioada interbelică, contribuie la exacerbarea fricțiunilor între romi și ne-romi, în multe țări europene. În Europa Centrală și de Est, mai ales, mulți romi trăiesc fie ca meșteșugari nomazi, fie ca muncitori agricoli. În timpul celei de a doua „recesiuni” de la sfârșitul anilor 1920 și începutul anilor 1930, mulți dintre ei își pierd sursele tradiționale de venituri și devin dependenți de sistemele de

Muncă forțată

Lagărul „țigănesc” de la Lackenbach

Gheto-ul de la Lodz și lagărul de exterminare de la Chelmno

Lagărele de concentrare de la Auschwitz-Birkenau

Persecuții în teritoriile ocupate de Germania



Ilustr.2

Interiorul unei barăci din „lagărul țigănesc” de la Auschwitz-Birkenau. Inscripția de pe grindă spune : „ Sei ehrlich ” (fii cinstit)

(după Necas 1999,pag.96b)

Ilustr. 3

Paula Nardai, o romă din Oberwart, în Austria, evocă în termenii următori soarta rezervată familiei ei la Auschwitz-Birkenau

„Tatăl meu era acolo, ca și mama mea, sora mea mai mare de 18 ani, eu și fratele meu de 9 ani. Și mai era și un alt frate al meu, mai mare, care lucrase la Kiel. Mama mea - pot spune că a supraviețuit o lună. Tatăl meu - atât de violent l-au bătut, mai ales în cap, încât a orbit. Una dintre barăci era numită Lazarett (infirmerie): cel care ajungea acolo nu ieșea niciodată viu. Ei l-au bătut (pe tatăl meu - n.n.) până când a orbit. Au scăpat cumva de el și noi nu l-am mai revăzut niciodată. Sora mea lucra la bucătărie, curăța cartofi, iar fratele meu mai mic era prima dată când era constrâns să muncească. Eu eram departe, îl lăsasem dimineața în baracă ca să mă duc să muncesc cu Aussenkommando-ul meu (grupă de lucru pentru munci din afara lagărului) și când m-am întors, ce văd? Copilul nu mai era acolo. I-am întrebat pe ceilalți: Unde e copilul? - L-au luat. Luaseră copiii și îi duseră la camerele de gazare. Eu nu mai aveam dreptul să ies. Nu puteam nici măcar să ies pentru a întreba pe cineva, pentru că nimeni nu avea voie să mai iasă din baracă după muncă decât pentru zum Abzahlen (apel)”.

(aus Romani Patrin 2-1998, S 10)

ajutor social și îngrijiri de sănătate. Totuși, cea mai mare parte a satelor și orașelor dă dovadă de un sentiment de respingere față de această povară financiară, afirmând că „țigani” nu aparțin populației lor și încearcă să-i împingă pe cei în cauză dincolo de limitele localităților lor. Forțele de poliție germană și austriacă încep să-i înscrie pe romi pe listele numite „zigeunerlisten” (listele cu „țigani”), să le facă fotografii și să le ia amprente, cu mult înainte de venirea naziștilor la putere; aceste liste se vor dovedi ulterior fatale pentru majoritatea celor înscriși la recensăminte.

Aceste circumstanțe formează

fundalul de fond pentru persecuția crescândă a celor numiți „țigani”, după venirea la putere a naziștilor, în 1933. Din acel an, romii sunt constrânși să suporte sterilizarea și, în 1935, o lege va interzice căsătoriile mixte între „țigani” și „arieni”. Între 1936 și 1938, apar cele două principale instituții responsabile de persecuția „țiganilor”, „Rassehygienische Forschungsstelle” (institutul de cercetări pentru igiena rasială) și „Reichszentrale für die Bekämpfung des Zigeunerwesens im Reichskriminalpolizeiamt” (centrul Reich-ului pentru lupta contra plăgii țigănești din cadrul Biroului poliției criminale a Reich-ului). Autoritățile locale

nu se mulțumesc doar să susțină politicile antițigănești, ci cer instituțiilor centrale să accelereze și să intensifice măsurile ostile; acesta a fost și scopul unui pamflet celebru realizat de Gauleiter-ul nazist din Burgenland, Thobias Portschy. În 1938, Heinrich Himmler – comandantul SS-ului - (acronim pentru Schutzstaffel care înseamnă „escortă de protecție”) și șef al tuturor forțelor de poliție germane - decide să „rezolve problema țiganilor”, conform „principiilor rasiste” și, în 1939, semnează un decret special care îi constrânge pe toți romii să abandoneze viața lor de nomazi și să rămână în orașul unde locuiau pentru moment.

MUNCĂ FORȚATĂ

Începând din 1938 -1939, „Biroul de poliție criminală a Reich-ului” ordonă deportarea unui număr de circa 3.000 de bărbați și femei, capabili de munci fizice dezagreabile, în lagărele de concentrare. Himmler are nevoie de acești prizonieri pentru a dezvolta o industrie controlată de SS. Berlinul este convins că romii nu ocupă funcții remunerate. Dar nu este așa. După

anexarea Austriei de către Reich-ul german, romii au văzut că li s-a interzis să se mai ocupe de meseriile lor tradiționale, cum ar fi să cânte în public. În vederea dezvoltării – inerente războiului - a industriei de armament, mulți romi găsesc de lucru în uzine, pe șantiere sau în exploatarea agricole. Chiar Gauleiter-ul de Styria, Uiberreither-ul, critică consecințele deportărilor, aprobându-le, însă, din motive rasiste: „Deși acești țigani sunt folosiți corect, nerefuzând să

muncească, neavând antecedente judiciare și neconstituind în nici un fel o povară pentru societate, ordonă internarea lor în lagărele de muncă forțată, având în vedere că un țigan – ca persoană care nu aparține comunității naționale (Volksgemeinschaft) - este o ființă destinată să rămână pentru totdeauna asocială.,,

În 1940, Himmler ordonă deportarea unui alt grup - în jur de 2.500 romi (în principal - sinti) de pe teritoriul Reich-ului german, cu

Ilustr. 4

Einweisungs - Übersicht (registrul de internare) al ghetou-ului de la Lodz, pentru ziua de 13 noiembrie 1941, repertoriind „ cu totul 4.996 de țigani vii și 11 țigani morți” și precizând că „decesul celor 11 s-a produs în timpul transportului cu trenul „.

Ilustr.5

Barbara Richter, o supraviețuitoare cehă a lagărului de la Auschwitz:

„ Am rămas în celulă timp de șase săptămâni, la postul de poliție, pe urmă m-au trimis la Auschwitz (unde am ajuns în data de 11 martie 1943). Doi țigani au încercat să fugă, dar au fost prinși, bătuți cu violență și spânzurați. Mai târziu, familia mea a fost eliberată de la Lettig, pentru că familia Richter era bine cunoscută în Boemia. Mama mea venise de bună voie la Auschwitz. O dată mi-au dat douăzeci și cinci de lovitururi de bici, pentru că dădusem o bucată de pâine unei persoane care abia sosise. Într-o zi, am văzut-o pe Elisabeth Koch omorând patru copii de țigan pentru că mâncaseră niște resturi. Altă dată, am rămas două ore în fața crematoriului, dar, în ultimul moment, ne-au trimis înapoi în baracă. Am fost biciuită a doua oară pentru că luasem o bucată de pâine de pe un cadavru. Mi-au luat sânge de trei ori. Doctorul Mengele mi-a injectat microbul malariei. Pe urmă, am rămas la infirmerie cu unchiul meu. Țiganii m-au dus în altă parte, chiar înainte ca toți pacienții infirmeriei – inclusiv unchiul meu – să fie uciși”.

(extras din Crow 1995, pag.51)

Anlage II

S. Abt. - F o r c . Litzmannstadt, den 13. 11. 1941.

Einweisungs - Übersicht
(Zigener)

Nr.	Z u g e n				A u f d e n	
	Platz	Zeit	Beg	Zeit	Regim	Dauer
1	5.11.41	11.00	5.11.41	15.35	5.11.41	25 Min.
2	5.11.41	11.00	5.11.41	17.30	7.11.41	30 Min.
3	7.11.41	11.00	8.11.41	18.30	9.11.41	30 Min.
4	8.11.41	11.00	8.11.41	19.30	9.11.41	30 Min.
5	5.11.41	11.00	9.11.41	19.25	9.11.41	10 Min.

Anzahl der eingewiesenen Zigeuner:

1. Transport von Hartberg	953 lebende, 2 tote Zigeuner
2. " " " " " " " "	1 030 Zigeuner, "
3. " " " " " " " "	1 000 " "
4. " " " " " " " "	992 lebende, 6 tote Zigeuner
5. " " " " " " " "	1 000 " " 1 toter "
5 Transporte insgesamt 4 996 lebende, 11 tote Zigeuner.

Die 11 toten Zigeuner starben während des Reisezugparties,
gekocht der Zigeuner: durchschnittlich 50 kg.

destinația protectoratului general care administra teritoriile corespunzând Poloniei de astăzi.

LAGĂRUL „ȚIGĂNESC” DE LA LACKENBACH

Pe 23 noiembrie 1940, „lagărul țigănesc de la Lackenbach” este stabilit în clădirile unui vechi domeniu agricol seniorial. Lagărul este administrat de cartierul general al poliției criminale de la Viena, iar costurile sale sunt suportate de către districtele Bruck an der Leitha, Eisenstadt, Lilienfeld, Oberpullendorf, Saint Polten și Wiener Neustadt, ca și de către administrația comunală a Vienei, proporțional cu numărul de prizonieri originari din districtele respective. Romii internați aici trăiesc în condiții extrem de precare, în grajdurile și staulele vechiului domeniu, și sunt folosiți ca mână de lucru la munci grele, în diverse întreprinderi locale. În vremuri „normale,, numărul persoanelor internate la Lackenbach variază între 200 și 900, dintre care cam o treime sunt copii. Numărul record de 2.335 prizonieri este atins

la 1 noiembrie 1941. Din cei 4.000 de romi „internați,, la Lackenbach, 2.000 sunt deportați în ghetoul de la Lodz și în lagărul de exterminare de la Chelmno, în toamna lui 1941. Numai câteva sute de deținuți vor supraviețui și vor fi martorii eliberării lagărului de la Lackenbach, de către trupele sovietice, în aprilie 1945. În ciuda condițiilor groaznice de trai, de igienă și de alimentație, romii închiși în lagăr sunt constrânși la muncă forțată. Sunt închiriați unor întreprinderi – pentru domenii forestiere, agricole, pentru ferme, ateliere de cărămizi, creșterea viermilor de mătase etc – sau sunt obligați să participe la proiecte de întreținere de drumuri. Salariile lor sunt vărsate la administrația lagărului, romii neprihind decât ceva “bani de buzunar”. Cea mai mică infracțiune privind disciplina lagărului este pedepsită cu lovituri, chemări repetate și suprimarea rațiilor alimentare. În 1942, condițiile de viață dezastruoase provoacă o epidemie de febră bubonică, care va face numeroase victime printre cei din lagăr. Între 1940 și 1945, 237 de persoane și-au pierdut viața în lagărul de la Lackenbach.

GHETO-UL DE LA LODZ ȘI LAGĂRUL DE EXTERMINARE DE LA CHELMNO

La 1 octombrie 1941, Heinrich Himmler decretează deportarea a 5.007 romi – cei mai mulți austrieci – la ghetoul de la Lodz („ Litzmannstadt”). Costul acestor deportări este împărțit între „Reichssicherheitshauptamt” sau RSHA(oficiul principal al securității Reich-ului) la Berlin și administrațiile regionale de ajutor social. Persoanele în cauză au fost alese pentru că nu puteau munci (oamenii fără lucru, dar „care nu reprezintă o povară pentru ajutorul social” erau autorizați să rămână). Familii întregi au fost deportate împreună, acestea având și 2.689 copii (mai mult de jumătate din cei deportați).. 613 dintre deportați mor de febră bubonică în primele săptămâni de la sosire, la Lodz. În decembrie 1941 și ianuarie 1942, toți romii încă în viață sunt transferați în lagărul de exterminare de la Chelmno și gazați. În martie 1942, biroul poliției criminale de la Graz ordonă să se dea curs tuturor solicitărilor privind informațiile ce vin de la familiile neliniștite la „Reichssicherheitshauptamt” (oficiul principal al securității Reich-ului) și să se des-

curajeze orice cerere suplimentară care arăta că persoanele „relocate”, la Lodz nu au dreptul la vizite. În această perioadă, romii austrieci deportați la Lodz muriseră, deja. (Ilustr.4)

LAGĂRELE DE CONCENTRARE DE LA AUSCHWITZ- BIRKENAU

După discuții îndelungate, referitoare la „politica țigănească” justă, Himmler odonă deportarea tuturor persoanelor cu sânge țigănesc (zigeunerische Personen) în lagărele de concentrare. Registrul a ceea ce s-a numit „lagărul țigănesc” de la Auschwitz –Birkenau recenzează 10.649 de deținuți de sex feminin și 10.094 deținuți de sex masculin, dintre care mulți copii. Două treimi dintre ei au fost arestați în Germania și Austria, mai mult de 20 % vin din Boemia și aproape 6 % - din Polonia. În fiecare zi, prizonierii mor din cauza bolilor și foamei și, periodic, grupuri mari de prizonieri bolnavi sunt trimiși la camerele de gazare (este mai ales cazul unui grup de romi germani și austrieci - din 12 mai 1943). La sfârșitul lui 1943, 70 % dintre prizonierii „lagărului țigănesc” muriseră. Către sfârșitul lui iulie 1944, toți „internații” din lagărul țigănesc” de la Auschwitz-Birkenau, considerați încă apți de muncă, sunt transferați în alte lagăre de concentrare și constrânși să facă munci grele în uzine și la alte instalații

industriale. Pe 2 august 1944, cei de la SS încercuiesc „lagărul țigănesc” și, noaptea următoare, toți prizonierii de aici sunt omorâți în camerele de gazare. (Ilustr.3,5)

PERSECUȚII ÎN TERITORIILE OCUPATE DE GERMANIA

În timpul ocupației germane în regiunile vestice ale URSS, în 1941, mii de romi au fost victimele lichidării în masă, alături de evrei și de funcționarii comuniști. În același an, trupe ale Wehrmacht-ului (armata regulată germană) omoară mii de romi în Serbia, în timp ce poliția germană asasinează în masă alți romi în Polonia.

Între 1944 și începutul lui 1945, mii de romi slovaci și unguri sunt uciși sau deportați în lagărele de concentrare. Romii, mai ales în sudul și vestul Ungariei, sunt arestați de fasciștii unguri și duși – în cadrul „marșurilor morții” – până la lagărul de tranzit central de la Csilla (lângă orașul Komarom, în nordul țării), de unde supraviețuitorii sunt apoi deportați de către SS-iștii germani. Mulți romi unguri sunt omorâți de către trupele germane și fasciștii unguri la începutul lui 1945, când aceștia ajung să recucerească, pentru scurt timp, teritoriile deja luate de soldații sovietici, în timpul înaintării lor. În Slovacia, guvernul stabilește ceea ce s-a convenit a se numi

„lagăr țigănesc” la Dubnica nad Vahom, unde 800 de persoane vor fi private de libertate, în condiții îngrozitoare, înainte de a fi omorâte sau deportate.

În România și Croația, persecuția romilor de către guvernele fasciste satelit ale Reich-ului a fost, de asemenea, teribilă și crudă. Estimarea numărului de victime asasinate în lagărul de concentrare croat de la Jasenovac variază considerabil, dar numărul total al romilor croați uciși în timpul holocaustului trebuie să fie de cel puțin 25.000. Nimeni nu știe, cu certitudine, nici numărul victimelor dintre romii români deportați în Transnistria, dar probabil că majoritatea nu a supraviețuit. Cifrele referitoare la deportările din Transnistria, cu plecarea din Bulgaria, sunt și mai vagi. Pe de o parte, cercetările asupra evenimentelor tragice au fost neglijate timp de decenii, pe de altă parte, propaganda comunistă de după 1945 a exagerat – în mod iresponsabil - numărul victimelor regimurilor fasciste.

Soarta romilor în partea Italiei ocupate de germani nu a fost deloc studiată până astăzi, ca și soarta romilor și a sinti-ilor din țările baltice (Estonia, Letonia și Lituania). În ceea ce privește Danemarca, Norvegia, Grecia și Bulgaria istoricii nu au găsit, până în prezent, dovezi documentare care să ateste deportarea și lichidarea sistematică a romilor.

BIBLIOGRAFIE: **Crowe, David M. (1995)** *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia*. London / New York: Tauris | **Długoborski, Waclaw (ed.) (1998)** *Sinti und Roma im KL Auschwitz-Birkenau 1943-1944. Vor dem Hintergrund ihrer Verfolgung unter der Naziherrschaft*. Oswiecim | **Freund, F. / Baumgartner, G. / Greifeneder, H. (2004)** *Vermögensentzug, Restitution und Entschädigung der Roma und Sinti*. Wien: Oldenbourg | **Ioanid, Radu (2000)** *The Holocaust in Romania. The Destruction of Jews and Gypsies under the Antonescu Regime 1940-1944*. Chicago: Dee | **Kenrick, Donald (ed.) (1999)** *In the Shadow of the Swastika. The Gypsies during the Second World War 2*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Nečas, Ctibor (1999)** *The Holocaust of Czech Roma*. Prague: Prostor | **Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004)** *The Rroma. Volume 1. History, Language and Groups*. Basel: Schwabe | **Vossen, Rüdiger (1983)** *Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung*. Frankfurt am Main: Ullstein. | **Zimmermann, Michael (1996)** *Rassenutopie und Genozid. Die nationalsozialistische „Lösung der Zigeunerfrage“*. Hamburg: Christians